

Literáti v propagandistickom periodiku Front a vlast' z obdobia vojnovnej Slovenskej republiky

Jozef Brunclík
Katedra slovanských filológií
Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

Writers in the Propaganda Periodical Front and Homeland from the Wartime Slovak Republic

Litikon, 2024, Vol. 9, No. 1, pp. 24-32

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2286-813X>

The subject of interest of this paper will be Slovak writers who worked in the structures of the propaganda periodical Front and Homeland of the Slovak Army between 1943 and 1944. They are the authors Ján Motulko and Štefan Žáry. Front and Homeland was a propaganda magazine for Slovak soldiers serving in Italy at that time.

Keywords: Front and Homeland, propaganda, Ján Motulko, Štefan Žáry

Predmetom záujmu tohto príspevku budú slovenskí literáti, ktorí pôsobili v štruktúrach propagandistického periodika slovenskej armády Front a vlast' počas rokov 1943 a 1944. Selekcia osôb podliehala trom kritériám: a) aby publikačne (umelecky či žurnalisticky), prípadne redakčnou prácou participovali na skladbe konkrétnych čísel periodika, b) aby pred, počas či po pôsobení v tomto periodiku boli literárne činní, c) aby literárna historiografia ich tvorbu osobitne reflektovala. Uvedené kritériá spĺňajú Ján Motulko a Štefan Žáry.

Sledované periodikum a pôsobenie uvedených literátov v ňom zapadajú do obdobia existencie Slovenskej republiky, štátu, ktorý vznikol na základe autoritatívneho (vodcovského) politického systému a takpovediac pod ochrannými krídlami nacistického Nemecka. Periodikum Front a vlast' nebolo v tom čase jediným tlačovým orgánom, ktoré propagovalo slovenskú armádu v duchu dobovej ideológie. Pri Ministerstve národnej obrany (MNO) existovala Spravodajská skupina vojenskej propagandy, ktorá sa intenzívne starala o to, aby redakcie dennej tlače i niektorých časopisov uverejňovali správy Tlače národnej obrany (TNO). Takýmito pokynmi boli zásobované redakcie periodík ako Gardista, Slovák, Slovenská pravda, Slovenská politika, Slovenská sloboda, ale i konfesiónálne ladené Katolícke noviny alebo inojazyčné, no v Bratislave vychádzajúce Grenzboten a Magyar Hírlap. Uvedenými pokynmi sa mali

osobitne riadiť vojenské periodiká ako Front a vlast', Slovenské vojsko, Slovenský vojak či Vojenský obzor.¹

Noviny Front a vlast' boli primárne určené vojakom 2. technickej brigády, sústreďenej v rokoch 1943 a 1944 na území Talianska (podtitul novín znel Týždenník Technickej brigády). Šéfredaktor Pavol Makovník v prvom čísle vysvetlil dôvody vzniku a postupného vydávania periodika pre vojakov: „Myšlienka [...] vychádzala z potreby a presvedčenia pomáhať vojakom [...] ktorých osud vlasti spečatujú najvyššími obeťami a ktorých prostredie, spôsob života a okolnosti frontovej vravy privádzajú do osobitného duševného rozpoloženia“ (R, 1943, s. 1). Takisto pripomenul, že s produkováním novín pre slovenských vojakov už má skúsenosti – v rokoch 1941 až 1943 bol zodpovedným redaktorom periodika Slovenský vojak – Frontové noviny slovenského vojska, ktoré vydávalo Ministerstvo národnej obrany v Bratislave najmä pre vojakov slúžiacim na východnom fronte. Tieto noviny však nemohli adekvátne plniť svoju funkciu – počas vydávania boli niekoľkokrát reorganizované, adresátom na front boli doručované častokrát i s niekoľkotýždňovým oneskorením a prezentované informácie tak nepôsobili dosť neaktuálne; navyše redaktori boli v zázemí a so životom na fronte nemali bližšie spojenie. Aj preto sa mali noviny Front a vlast' tlačiť priamo „v poli“, v lokácii bezprostredne dostupnej tam súžiacim vojakom. Ich úlohou bolo hlavne podávať informácie z frontu, zachytávať akékoľvek detaily frontového života, a tak psychologicky vplývať na vojakov.

Prvá strana novín bola venovaná dobovej propagande – v zmysle ideologických imperatívov sa riešili zahraničnopolitické otázky (v neskorších číslach sa na druhej strane riešila i domáca politika), zvyrazňovalo sa vnímanie a vedenie vojny v duchu nemeckej spolupatričnosti, no na ďalších stranách už boli vcelku pre bežného vojaka odľahčenejšie rubriky: reportáže zo života technickej brigády a pozdravy z frontu, kurzy vzdelávania v taliančine, reflektovanie prejavov slovensko-talianskej spriaznenosti,² približovanie histórie talianskych reálií a spojenev Nemecka, športové výsledky našich jednotiek (najčastejšie v zápelení s talianskymi mužstvami, zriedkavo s nemeckými), bizarnosti a zaujímavosti rozličného druhu, vtipy a umelecká literatúra (preklady aj pôvodná tvorba, eseje).

Týždenník sa začal tlačiť v talianskej Imole 18. novembra 1943, no z dochovaných prameňov, ktoré sú dnes uložené vo Vojenskom historickom archíve (VHA),³ ako aj zo štúdie vojenského historika Petra Chorváta *Vojenská služba Štefana Žáryho v slovenskej armáde* (2013) alebo z vojenského „denníka“ Jána Motulka⁴ vyplýva, že sa miesto i pravidelnosť frekvencie vydávania menili v závislosti od existenčných podmienok spravodajskej skupiny, prípadne od materiálneho zabezpečenia prípravy tlače – v januári 1944 sa periodikum vydávalo v Ríme, v júni 1944 opätovne v Imole, na konci augusta 1944 v Padove a na sklonku novembra 1944

¹ Viac pozri VHA, MNO – spisy dôverné 943, inventárne číslo 23, značka spisu 5/1,2.

² Počas vojny sa v Taliansku tlačilo napríklad periodikum La Rivista dei Tatra – bol to informačný časopis o Slovensku s podtitulom Rassegna dei rapporti culturali ed economici italo-slovacchi (Preskúmanie taliansko-slovenských kultúrno-ekonomických vzťahov). Pozitívne o Slovensku a jeho vojsku v Taliansku písali aj časopisy Voce di Romagna, Oggi alebo Il Diario.

³ VHA Bratislava, f. ZD Veliteľstvo, šk. 5, Veliteľstvo technickej brigády, číslo 89.010/taj. mat. 1944, Materiálny rozkaz č. 1, SV 20. januára 1944; VHA Bratislava, f. ZD Veliteľstvo, šk. 5, Veliteľstvo technickej brigády, číslo 89.155/tajné mat. 1944, SV 22. júna 1944; VHA Bratislava, f. ZD, šk. 4, Veliteľstvo 2. technickej divízie, Rozkaz č. 44, SV 1. septembra 1944; VHA Bratislava, f. ZD Veliteľstvo, šk. 5, Veliteľstvo 2. technickej divízie, číslo 89.305/taj. mat. 1944, Materiálny rozkaz č. 7, SV 6. novembra 1944.

⁴ Zápisník J. Motulka z vojenského účinkovania v Taliansku je v súkromnom vlastníctve jeho dedičov.

v Mantove. Vydavateľské a edičné procesy súvisiace s tvorbou týždenníka zabezpečovalo v rokoch 1943 – 1944 Propagačné oddelenie veliteľstva Technickej brigády (neskôr divízie), ktoré podliehalo pokynom Ministerstva národnej obrany v Bratislave. To malo mimoriadny záujem, aby sa do redakcie tohto periodika dostali literáti, resp. solídne štylizujúci intelektuáli v službách slovenskej armády, iba v krajnom prípade civilní redaktori.

Básnik J. Motulko sa na vojnu dostal za zvláštnych okolností. Údajne ako poslucháč Filozofickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave prejavoval neochotu zúčastňovať sa na vandalských akciách namierených voči židovskému obyvateľstvu. Na pokyn jeho učiteľa esperanta, v tom čase veliteľa pracovnej služby, dostal pravdepodobne povolávací rozkaz (pozri Kampf, 2010). Po základnom výcviku v roku 1942 bol síce odvelený na východný front spoločne s básnikmi Rudolfom Dilonom, Antonom Jurigom či Ladislavom Paškom, tam však svoje literárne a redaktorské schopnosti ešte nemusel výrazne preukazovať. Jeho prevelenie k Technickej brigáde (divízii) v novembri 1943 bolo už realizované so zámerom integrovať ho do spravodajskej skupiny, ktorá mala participovať na vydávaní periodika *Front* a vlastí. Pôsobil tam vo funkcii pomocného redaktora – zostavoval rubriky, vykonával však aj korektorské práce, čím v značnej miere pomáhal šéfredaktorovi P. Makovníkovi. Sám oficiálne redigoval iba jedno číslo: 3/1943. Túto informáciu možno nájsť v tiráži daného čísla (s. 4) a zaznamenal si to aj do svojho zápisníka z Talianska, ktorý písal pre poetku Valériu Jindovú: „Starý [...] so šéfom. Vadia sa, škriepia sa, štekajú na seba ako psi. Zredigoval som sám jedno číslo, ale dnes som mu už spomínal, aby to prebral zas on. Baví ma to, ale keby som to ja mal, neostala by mi ani chvíľka voľného času. Ani pre Teba, ani na tlačiareň, ani na písanie“ (Zápisník J. Motulka, 1943-44, s. 13). J. Motulka mimoriadne oslovovala práca v tlačiarňi – po jazykovej korekcii pripravované čísla finalizoval spolu s tlačiarňami a sadzačmi: „Pred každým a po každom čísle vravím, že už budem mať viac času a stále je to len jednako. Polovicu tohto čísla som spravil ja a potom sme sa dohodli so starým redaktorom, že si to vezme celé on zas. Dobré, lepšie, tým mi nič práce neodpadlo. Práve, čo sa mená na novinách vymenili. To je všetko. Len to ma núti, že na tlačiarňi, na čom som si chcel dať najviac záležať, nenájdem toľko času, ako by som si to želal“ (s. 14).

Spomenuté tretie číslo prvého ročníka J. Motulko zostavil podľa všeobecne platnej schémy. Vtedajšiu zahraničnopolitickú situáciu približujú texty o tom, ako Stalin, Churchill a Roosevelt rokovali v Teheráne o suverenite Iránu alebo ako na Kryme sovietske oddiely zneprijímali nemeckým i rumunským jednotkám existenciu. V čísle sa tiež vyskytuje príspevok zvýrazňujúci právo Slovákov na svoj životný priestor v Dunajskej kotline s odkazom na tradície Veľkej Moravy. Spodnej časti prvej strany dominuje citát generála Ferdinanda Čatloša o tom, ako si musia Slováci vážiť sami seba a úctu si tiež zadovážiť od iných svojimi činmi. Dokumentárne pôsobí siahodlhé priblíženie histórie a reálií Florencie, zaujímavosťou je však uverejnenie prekladov poviedok ruského prozaika Michaila Michajloviča Zoščenka *Kino-dráma, Spisovateľ* a *Psi čuch*, ktoré neboli skúpe na reflektovanie bizarného, absurdného i existenciálne vnímaného bytia v ojedinelých situáciách. Z hľadiska dobovej propagandy to bola logická voľba – M. M. Zoščenko nebol vo svojej vlasti akceptovaný; výber jeho mena bol takpovediac pragmatický, účelový. Sám J. Motulko uverejnil beletrizovaný text, fejtón pod názvom *Nejako len potrafí*, v ktorom humorne okomentoval slabé jazykové kompetencie slovenských vojakov a orientačné schopnosti šoférov ťažkej techniky. Súčasťou uvedeného čísla bol aj článok anonymného autora o tom, ako futbal medzi brigádou jedenástkou a miestnym futbalovým klubom priniesol

nové priateľstvá. Uverejňovať rubriku so žartovnými príbehmi a vtipmi však nebol Motulkov nápad, táto koncepcia bola súčasťou dlhodobého plánu periodika pred i po jeho redigovaní.

Počet textov, ktoré J. Motulko publikoval v periodiku pod svojím menom, nie je veľký. Okrem už spomenutého fejtónu uverejnil vo vianočnom čísle z roku 1943 text s názvom *Láska a paragrafy*. Venovaný je právnickej zmluve, ktorú uzavreli 14. a 19. decembra 1870 Svetozár Hurban Vajanský a jeho nastávajúca Ida Dobrovičová v nemčine. Týkala sa kvantity i obsahu ich vzájomnej korešpondencie. Je zrejmé, že obsah Motulkovho príspevku sa viazal na dátum uzavretia uvedenej zmluvy, len trochu prekvapuje reflektovanie takej špecifickosti. Pri pohľade do jeho univerzitného indexu⁵ však neprekvapuje, že absolvoval prednášky literárneho historika Andreja Mráza, ktoré sa týkali práve osoby a literárneho diela S. H. Vajanského – rozhodne mal kde získať aj takéto parciálne informácie.

Motulkova básnická tvorba sa na stránkach periodika takisto často nevyskytovala, hoci v tom čase už mal za sebou pomerne bohatú publikačnú činnosť. Básnik publikoval v periodiku sonet *Slovenský vojak*, ktorý nadbieha oficiálne naoktrojovanej línii, a o niečo rozsiahlejšiu báseň *Na olivové lístky*, ktorá má už podstatne akceptovateľnejšie literárne kvality (neskôr sa stala podkladom pre osobitný cyklus zbierky *V mimózach vietor* z roku 1947).

Motulkovo meno možno v periodiku Front a vlast' objaviť ešte v rubrike Pozdravy z frontu (existovala iba do konca roka 1943, pretože svojou kvantitou postupne zahlcovala čoraz väčší priestor štvorstranového periodika). Tieto „pozdravy“ boli okrem iného aj neustálym informovaním rodiny, priateľov a známych o zdravotnom stave vojakov. Tak aj J. Motulko najčastejšie pozdravy v tejto rubrike posielal práve rodičom a známym z rodiska a nikdy nezabúdal na milovanú „Valiku“. Za celý redakčný tím pozdravoval pracovníkov Ministerstva národnej obrany (z uvedených najviac zaujme meno nadrealistického básnika Rudolfa Fabryho).

Cesta nadrealistického básnika Š. Žáryho do armády a následne aj do tlačovej skupiny okolo periodika Front a vlast' mala úplne iné pozadie ako u J. Motulka. Týmito okolnosťami sa v minulosti podrobnejšie zaoberal P. Chorváth (2013), isté súvislosti možno vydedukovať aj z korešpondencie nadrealistov, ktorú v roku 2022 zosumarizovali Dušan Teplan a Marián Kamenčík. Štefan Žáry bol mimoriadne literárne činný ešte počas svojho stredoškolského štúdia – pred maturitou stihol debutovať zbierkou básní *Srdcia na mozaíke* (1938) a počas vysokoškolského štúdia na Univerzite Komenského v Bratislave (študoval tam štyri semestre odbor slovenský jazyk a francúzsky jazyk, no štúdium po štátnej skúške prerušil, resp. nedokončil) mu vyšla kniha básní *Zvieratník* (1941). Na jeseň roku 1942 nastúpil na prezenčnú službu do armády, po krátkom výcviku si ale podal žiadosť na prevelenie do Kultúrneho a tlačového oddelenia Ministerstva národnej obrany (MNO) v Bratislave. P. Chorvát sa domnieva, že ju napísal po vzájomnej dohode s nadrealistickým kritikom Michalom Považanom, ktorý žiadosť obdobného charakteru na MNO poslal tiež (Chorvát, 2013, s. 140 – 141). Za účelom úspešnej realizácie niekoľkokrát kontaktoval tam pôsobiaceho literárneho vedca a teoretika nadrealizmu Mikuláša Bakoša. Po absolvovaní poddôstojníckej školy (júl – november 1943) a získaní hodnosti desiatnik bol na MNO zaradený na funkciu „redaktora“ a na žiadosť P. Makovníka odvelený začiatkom roka 1944 k Technickej brigáde do Talianska. V tomto roku stihol ešte vydať dve básnické knihy. V Liptovskom Mikuláši mu vyšiel *Stigmatizovaný vek* a potom už v Ríme *Pečať plných amfor*.

⁵ Index J. Motulka je v súkromnom archíve jeho dedičov.

Do redakcie periodika sa integroval pomerne rýchlo a jeho prvé príspevky sa objavili už 28. februára 1944, teda vo štvrtom čísle uvedeného ročníka.⁶ Z množstva a rôznorodosti uverejnených príspevkov mohlo byť čitateľom jasné, že ide o mimoriadne tvorivého autora. Pre potreby novín dokonale zužitkoval viaceré žurnalistické žánre, hlavne reportáž, komentár či správu. Niektoré príspevky mali príležitostný charakter (napr. *Pozdrav rodnej zemi* vznikol pri príležitosti piateho výročia vzniku Slovenskej republiky; má výrazne nacionálny ráz, glorifikuje národno-štátne hodnoty, jeho apelatívny charakter vyvoláva do istej miery predstavu angažovanosti), iné vznikli z podnetu povzbudzovať vojakov v ich „poslaní“ (v krátkej úvahu *Kľúč k tajomstvu* autor vyzdvihuje morálku, sebavedomie i skromnosť našich vojakov, čo malo vyznieť motivačne, hoci v závere príspevku nedokáže potlačiť túžbu po domove i mieri). Písal aj články, ktoré mali referovať o význame jednotlivých zložiek slovenskej armády (v reportáži *Tanky rachotia* opisuje fingovanú príhodu z boja – podrobne približuje interiér, bojové schopnosti a výhody tanku, ďalej referuje z poľnej pekárne, inokedy vyzdvihuje význam koní v armáde či dôležitosť poľnej pošty). Beletrizované príspevky sa neraz viazali na ročné sviatky či zvyky (*Fašiangy, fašiangy, Aprílové rozmary, Kalendárna jar, Požehnanie zeme, September*). Na jednej strane sa v nich odrážala tvrdá vojenská realita, na druhej strane nostalgia po domove a pokojnom živote. Neboli to však iba texty s truchlivou atmosférou, veľakrát tam autor vsúval humorné príhody a žartovné situácie. Vyznievali ako gogolovská korelácia slz a skromnej veselosti. Beletrizovaný i úvahový charakter zároveň mala aj séria príspevkov publikovaných v rubrike Klebetíme o domove. Autor v nich informuje (ale i mystifikuje) o Slovensku (témami sú nevyužívané protiletcecké kryty v Bratislave, rekonštrukcia jej starých častí, rozpomienka na jej vechy, kačice, víno). Mimo konceptu nostalgických floskúl stojí Žáryho úsmevný poviedkový fragment *Chlieb a popol* z rubriky To i to. Jeho obsah súvisí so špecifickým vnímaním významu talianskych slov zo strany slovenských vojakov.

Najväčší dobový ohlas spomedzi všetkých Žáryho príspevkov vyvolala jeho reportáž *Prevoz, prevoz, prievozníčku* z roku 1944. Intenzívne reagujúcim bol nemecký vojenský atašé, ktorý veľmi dôrazne protestoval na MNO v Bratislave.⁷ P. Chorvát situáciu okolo tohto článku nazýva kauzou a do značnej miery s ním aj možno súhlasiť. Žáryho reportáž má totiž dve roviny. Ak jej povaha (podrobný a pravdivý opis stavu vojska, jeho situovanie v zaistenom priestore atď.) bola vytvorená zámerne, článok by výrazne negoval nastolenú líniu propagandy, poodhaľoval by niektoré vojenské skutočnosti, ktorý by asi nemali byť zverejňované („Sedem kilometrov od Ferrary má byť prechod cez Pád. Je tam skutočne most, ale nás cezeň nepustia, pretože je vraj rezervovaný len pre ľahké autá a chodcov [...] každého večera za súmraku neúnavní pionieri most postavajú, aby cez noc slúžil premávke a nadránom ho rozoberú, ukryjú a maskujú“; Žáry, 1944, s. 3), a zároveň by potvrdzoval pacifistické postoje autora („Naše auto hnalo zdemolovanou Ferrarou. Čo ešte, preboha, majú v tomto meste bombardovať! Stanica i mosty,

⁶ Z dochovaných čísel periodika je zrejmé, že sa nevenoval iba písaniu článkov či umeleckej literatúre, ale aj samotnej redaktorskej práci. Úplne sám zredigoval jedno číslo (5/1944), viaceré iné spoločne s Jánom R. Schmidtom (8, 9, 14, 15-16, 18, 20/1944).

⁷ Vo Vojenskom historickom archíve je uložený originál i preklad invektívy vojenského atašé J. Parčana. V texte sa píše: „Tieto články svedčia nielen o absolútnej dezorientácii, nerozhodnosti a politickej slabosti, ale aj o plnej nevojenskosti jak pisateľov, tak vedúcich tohto časopisu [...] vyhýbajte sa rozkúskovaniám, zdĺhavým úvahám a táraninám. [...] budúcnosť slovenského národa má byť po boku národa nemeckého [...] vzorom slovenského vojaka nemôže byť „Švejk“, ale statočný a sebavedomý vojak.“ Viac VHA, MNO-dôverný, 1944, súpisné číslo 256, 23 4/6 3.

továrne a tam celé mesto ležia v troskách [...] večer čo večer padajú bomby a dunia palubné delá [...] rakety stále nad hlavou. Pred nami bombardovanie. O chvíľu za nami [...] obloha horí od množstva umelých hviezd“; s. 3), čo, samozrejme, dokladal aj v povojnových memoároch a spomienkach rôzneho druhu (napr. *Apeninský vzduch*, 1947), na druhej strane sa Žáryho naratologický koncept opieral vždy o výrazne enumeratívny princíp v zobrazovaní, resp. o svojráznu dikciu vypovedania, ktoré malo neraz i introspektívny charakter.

V naznačenom kontexte možno sumarizačne skonštatovať, že i keď boli vojenské noviny *Front a vlast'* považované za propagandistické periodikum, nastolený ideovo-politický kurz nie vždy udržiavali – v istej miere zvyrazňovali i pacifistické postoje. Formálne a explicitne potvrdzovali nastolenie uvedeného kurzu propagandy, ale s realizovaním vojny a jej filozofiou sa nie vždy stotožňovali (výnimkou boli iba okolnosti, ktoré súviseli s národno-štátnymi postojmi, s úsilím prispieť svojím kontingentom k zachovaniu a zveľadeniu významu Slovenskej republiky – približne takto to mali vnímať samotní vojaci).

Zistenie, že slovenská armáda počas druhej svetovej vojny integrovala do svojich štruktúr (hlavne do oddelenia propagandy) práve literátov, neprekvapuje, podobne ako neudivuje ani fakt, že niektorí literáti túto integráciu iniciovali, aby mohli mať aj vo vojnových časoch dobré (prípadne i lepšie) príležitosti tvoriť, produkovať, umelecky sa vyvíjať, resp. nebyť priamo v bojových akciách a chrániť si vlastný život. Tieto zistenia majú zásadný vplyv na pragmatickú realizáciu naznačených súvislostí i v periodiku *Front a vlast'*, hoci pre objektívnejšiu syntézu by bolo ešte potrebné urobiť hlbšiu sondu k ďalším súvislostiam a kontextom – skompletizovať viac čísel ročníkov periodika, podrobnejšie analyzovať príspevky ďalších redaktorov periodika, menej známych literátov i redaktorov, skúmať ich pohnútky vstupu do armády, k spolupráci so spravodajskou skupinou, zisťovať, či práca redaktorov odzrkadľovala náladu vojska, resp. či ju ona sama mala primárne formovať a či sa tak aj podľa plánu realizovalo, preskúmať konštatovania historika Václava Štefanského o pacifistickom či o protifašistickom postoji⁸ atď.

LITERATÚRA

- BRUNCLÍK, Jozef. 2004. Rozhovor s básnikom Jánom Motulkom [zvukový záznam, 2. júl 2004]. Súkromný archív Jozefa Brunclíka.
- CHORVÁT, Peter. 2013. Vojenská služba Štefana Žáryho v slovenskej armáde. *Vojenská história*, 2013, roč. 17, č. 4, s. 139 – 144. ISSN 1338-7154.
- KAMPE, Vladimír. 2010. Netrafi ho gulka, obide Motulka. Básnika a fotografa zviedla s Trnavou dohromady vojna. *Trnavský hlas*, 2010, roč. 2, č. 9, s. 24 – 25. ISSN 1338-0478.
- MAKOVNÍK, Pavol. 1943. V nových pomeroch. *Front a vlast'*, 1943, roč. 1, č. 1, s. 3.
- MAŤOVČÍK, Augustín – CABADAJ, Peter – ĎUROVČÍKOVÁ, Margita – PARENÍČKA, Pavol – WINKLER, Tomáš. 2001. *Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia*. Bratislava – Martin: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov – Slovenská národná knižnica, 2001. ISBN 80-8061-122-X; ISBN 80-89023-08-8.

⁸ Historik V. Štefanský, ktorý sa podrobne venoval aktivitám našich vojakov v Taliansku počas rokov 1943 – 1945, dospel k názoru, že vojaci prejavovali v niektorých situáciách až antifasistické postoje – zodpovedala tomu ich dezercia, spolupatričnosť s miestnym obyvateľstvom alebo vyhýbanie sa extrémne agitačnej rétorike: „[...] slovenskí vojaci, napriek tomu, že ich miestne obyvateľstvo spočiatku prijalo veľmi chladne [...] začali sa zoznamovať s talianskym jazykom a nadväzovať kontakty s obyvateľstvom. Prostí Taliani začali chápať, že slovenskí vojaci nie sú ozajstní spojenci hitlerovskej armády [...] po mesiaci už prejavovali srdečnosť a priateľstvo“ (Štefanský, 2000, s. 25).

- MOTULKO, Ján. 1943 – 1944. Zápisník Jána Motulka z vojenského účinkovania v Taliansku pre Valériu Jindovú. Taliansko, 1943 – 1944. (Dedičia Jána Motulka.)
- MOTULKO, Ján. 1947. *V mimózach vietor*. Košice: Verbum, 1947.
- R-. 1943. Front a vlasť. *Front a vlasť*, 1943, roč. 1, č. 1, s. 1.
- ŠTEFANSKÝ, Václav. 2000. *Slovenskí vojaci v Taliansku 1943 – 1945*. Bratislava: Vydavateľská a informačná agentúra MO SR, 2000. ISBN 80-88842-32-8.
- šy-. 1944. Fašiangy, fašiangy. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 4, s. 2.
- ŠŽ-. 1944. Aprílové rozmary. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 9, s. 1 – 2.
- ŠŽ-. 1944. Chlebík náš brigádny! *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 14, s. 2.
- ŠŽ-. 1944. Kalendárna jar. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 8, s. 1.
- ŠŽ-. 1944. Koníčky, kone... *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 6, s. 3.
- ŠŽ-. 1944. Poštový holub. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 18, s. 1.
- ŠŽ-. 1944. Pozdrav rodnej zemi. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 6, s. 3.
- šž-. 1944. Požehnanie zeme. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 20, s. 1.
- ŠŽ-. 1944. September. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 25, s. 1.
- ŠŽ-. 1944. Tanky rachotia. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 8, s. 3.
- TEPLAN, Dušan – KAMENČÍK, Marián. 2022. *Slovenský nadrealizmus v korešpondencii (1935 – 1948)*. Fintice: FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania, 2022. ISBN 978-80-89763-87-0.
- VHA Bratislava, f. ZD Veliteľstvo, šk. 5, Veliteľstvo 2. technickej divízie, číslo 89.305/taj. mat. 1944, Materiálny rozkaz č. 7, SV 6. novembra 1944.
- VHA Bratislava, f. ZD Veliteľstvo, šk. 5, Veliteľstvo technickej brigády, číslo 89.010/taj. mat. 1944, Materiálny rozkaz č. 1, SV 20. januára 1944.
- VHA Bratislava, f. ZD Veliteľstvo, šk. 5, Veliteľstvo technickej brigády, číslo 89.155/tajné mat. 1944, SV 22. júna 1944.
- VHA Bratislava, f. ZD, šk. 4, Veliteľstvo 2. technickej divízie, Rozkaz č. 44, SV 1. septembra 1944.
- VHA Bratislava, MNO – spisy dôverné 943, inventárne číslo 23, značka spisu 5/1,2.
- VHA Bratislava, MNO – dôverné, 1944, súpisné číslo 256, 23 4/6 3.
- ž-. 1944. Chlieb i popol. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 18, s. 3.
- ŽÁRY, Štefan. 1944. Klebetíme o domove II. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 6, s. 5.
- Žáry, Štefan. 1944. Prevoz, prevoz, prevozníčku. Z cestovateľských zápiskov. *Front a vlasť*, 1944, roč. 2, č. 25, s. 3.
- ŽÁRY, Štefan. 1947. *Apenínsky vzduch. Poviedky z Talianska o vojne i o láske*. Bratislava: Pravda, 1947.

.....

Doc. PhDr. Jozef Brunclík, PhD.
 Katedra slovanských filológií
 Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre
 Štefánikova 67
 949 01 Nitra
 Slovenská republika
 jbrunclik@ukf.sk

Obrazová príloha

Front a vlast je týždenník Technickej brigády. — Vychádza každý štvrtok. — Vydáva: Propagačné oddelenie veliteľstva Technickej brigády. — Zodpovedný redaktor: por. pech. v zál. Pavol Makovník.

18. novembra 1943 - Coop. Galeati

FRONT A VLAST

18. novembra 1943

Učíme sa po taliansky

Reči sa človek najlepšie učí, keď musí. Nie pod palcom učiteľa, ale pod o veľa tvrdšou palcom skutočnosti, že nevie, nerozumí, nechápe a dokovať sa musí. Čez túto bránu do taliančiny, jednej z najkrajších rečí sveta, veselo i trápne vchádzame už dva týždne.

Je stará životná pravda, že sa človek najlepšie učí na vlastných chybách. Na to tu máme príležitosti ojojjoj!!! My však i keď uznáme toto pravidlo a i keď tieto chyby sú veselé, boli by sme radšej, keby tých chýb bolo čím menej. Aby sme toho dosiahli, budeme obrem usporiadaných kurzov taliančiny horľavo sledovať stálu rubriku taliančiny v našich novinách.

Ako hľadáme zreteľ, taliančina patrí do skupiny románskych.

POZOR NA VYSLOVNOSŤ!
Attenzione alla pronuncia!

SPOLUHLASKY — Consonanti

e = ě pred hláskami e a i.

e = k pred ostatnými hláskami.

g = dž pred hláskami e a i.

líže neolatinských jazykov. Svojou ľubozvučnosťou je príbuzná našej materčine. Ako Slovákovi nám preto táto reč po stránke výslovnosti netobí mimoriadne ťažkosť.

Ako nazývajú Italian 21 písmen svojej abecedy?

a číta sa a - b číta sa bi - c číta sa či - d číta sa dy - e číta sa e - f číta sa effe - g číta sa dž - h číta sa akka - i číta sa i - l číta sa ello - m číta sa emme - n číta sa enne - o číta sa o - p číta sa pi - qu číta sa ku - r číta sa erre - s číta sa esse - t číta sa ty - u číta sa u - v číta sa vu - z číta sa dzeta.

Poznámka: Písmená J, K, W, X, Y sa vyskytujú len v cudzích slovách. Tieto výmená volajú sa: j - i lungo, k - kappa, w - doppio vu, x - lks, y - ipsilon.

Napr. cera - čera = vosk
cielo - čelo = nebo
città - città = mesto

Napr. caro - káro = drahý
corno - korno = roh
cura - kura = duchovenstvo

Napr. gesto - džesto = čin

VÝNIMKA:
Inglese - čítaj ako je napísané = Angličan

q = kv

se = š pred e a i

fascista - fašista = fašista

ss = vždy ss

sch a gh vyslovuje sa aj pred e a i tvrdo

Zdvojené hlásky (bb, cc, dd, ff, gg, tt) vyslovujú vždy zdvojene!!

Spoluhlásky d, t, n, l, čítaj aj pred e, i len tvrdo

Compagni Slovaccii!
Eccoci in Italia! Abbiamo la fortuna di vedere questo bel Paese, e conoscere gli Italiani che sono e saranno sempre nostri buoni amici.
La lingua italiana è molto bella anche facile; impariamo presto a parlare l'italiano, per farci comprendere.

negligenza - negligenca = nebaľosť

Napr. questo - kvesto = tento
acqua - akkva = voda

Napr. scena - šena = javisko, scéna

Napr. asse - asse = os
cassa - cassa = pokladňa

Napr. scherzo - škerco = žart
giaciglio - gjaččo = ľad

Napr. oggi - oždži = dnes
adesso - adesso = teraz
addio - addio = sbohom
arrivederci - arrivderci = do videnia
tutti - tutti = všetci
nebbia - nebbia = hmľa
stella - stella = hviezda
mezzo - medzžo = prostriedok
pazzo - pacco = blázon

Napr. dito - dyto = povedané
tinta - tynta = farba
libro - libro = kniha
nemico - nemiko = nepriateľ

e per dire agli Italiani che noi, soldati slovacchi, amiamo la Patria italiana e siamo molto contenti di fare conoscenza con questo bravo popolo.
Eccoci l'Italia, nostra Anzica!
[Domáca ťiľoha]

N. B. — Najlepší preklad uverejníme!
[Pokračovanie]
[Continuazione]

PREVOZ, PREVOZ, PRIEVOZNÍČKU

(Z cestovateľských zápisok)

Štefan Záry

PRISLA VOJNA

Tieto slová známej našej pesničky prišli mi na um, keď som zastal na brehu veľkej a neposlušnej rieky Pádu. Veľká je, neútokom. Niekde dosahuje šírky nášho Dunaja, hoci vari nemá toľko vody. A tiež neposlušná: nevtesnala sa do krásne uhladených kockovitých šiat regulácie; rozlieva sa do neúrcia, aby sa inom mieste pekne zúžila a robila dojem pokojamilovnej.

Rieka bola oddávna, od nepamäti prírodnou vojenskou prekážkou prvej triedy. Musel ju zdolávať ľudský dôvtip a technika. Musely sa hľadať pozdĺž jej koryta miesta, kde bolo vody menej, kde boli mýtiny, pereje a slapy. Musely sa hľadať brody.

Ale v malom domku na brehu rieky v idyllickom zákutí býval nepostrádateľný človečie súciastka neschodných riek — prievozník. Mal loďku alebo kompu. Za malý poplatok prevážal ľudí a pútnikov s jednej strany na druhú, tak ako si kto žiadal. A prievozník mal okrem loďky aj ženu. Keď bol sám chorý, prevážala žena.

Most, železná konštrukcia a betón pomaly sa vtiskali do romantiky a vytlačali prievozníkov. Cez rieku sa klenuly nádherné stavby, zázraky techniky. Chodily rušne a vlaky, autá a davy ľudí. Prievozník zostal iba rekvizitou. Iba ak milenci vsadli niekedy do jeho loďky, nie však aby sa preplavili na druhý breh, ale nechali sa kolembať uprostred rieky a šepkali si medové slová. Prišla však vojna...

a prieniesla so sebou zmeny a trhliny. Prišla terajšia, najväčšia a najdomyseľnejšia vojna dejín. Nasadily sa tisíce lietadiel a začalo sa bombardovať. Paláce, ministerstvá, továrne, železnice, cesty spoje a mosty pukaly sa na polovice a rozpadávaly v rumy. Tak prišiel rad na túto veľkú rieku ako na stovky, ba tisíce jej sestár v krajinách, kadiaľ prešla metla kométy.

Kedysi v januári, keď som prvý raz cestoval Talianskom, ešte pomerne pohodlne, železnicou aj autami, prefrndžal elektrický vlak ponad Pád ľahúčko ako pierko. Konštrukcia železného mostu bola takmer nedotknutá. Cez Pád sa klenulo na desiatky mostov.

Prešlo niekoľko mesiacov. K rieke Pádu ma doviedla povinnosť až neskorého večera ostatného augusta. Počul som rozprávať už dávnejšie, že pozdĺž celého Pádu patrolujú ustavične lietadlá, striehu a poľujú a že nie je potešenie dostať sa im na mušku. Nieto odvážlivca, ktorý by cez deň odvážil sa prejsť rieku. Iba vari keby sa popod rieku prekopal. V noci zasa zapalujú letci celé hromady svetelných rakiet. Mrchá práca!

KARNEVAL RAKIET

Naše auto hnalo zdemolovanou Ferrarou. Co ešte, preboha, majú v tomto meste bombardovať! Stanica i cesty, mosty, továrne a tam celé mestá ležia v troskách. A temer večer horia nad starým slávnym mestom bengáľy a večer čo večer padajú bom-

by a dunia palubné delá. Sedem kilometrov od Ferrary má byť prechod cez Pád. Je tam skutočne most, ale nás cezeň nepustia, pretože je vraj rezervovaný len pre ľahké autá a chodcov. Musíme ísť až k...

Ono sa povie, ísť tam a tam. Ťažšie sa však prevedie! Benzín vyráť. Nerátali sme s tak dlhou cestou. Nepočítali sme, že bude treba robiť obchádzky a zákruty, a temer stokilometrové. Rakety stále nad hlavou. Pred nami bombardovanie. Ochvíľu za nami. Šťastie unikáme. Čím viac sa blížime k pontonovému prechodu, tým pomalšie sa hýbeme. Cesta sa zapcháva. Idú kolony proti nám a čoraz treba stáť. Rakety horia a svietia. Cesta je úzka, poľná. Cez most púšťajú autá po jednom, pomaly a obôzretne. Trochu dlhšie to trvá.

Konečne nával aut, prehliadka a samostatný terén dávajú tušiť, že sme už na mieste.

V MIERI RARITA

Chvíľu ešte čakáme. Príde aj na nás rad. Auto musí prekonať na počiatku mostu malý vrštek. Ide sa pomaly. Drevá sa prehýbajú a praskajú. Len aby teraz, keď sme uprostred mostu, neposvietil si na nás letec. Augustové talianske noci nie sú síce najhoršie na kúpanie. Ale, prečo by to muselo byť práve v Páde a nedobrovoľne! Dve, či tri minúty zdajú sa byť večnosťou. Už vidíme zreteľne druhý breh. Len vydržať! Zasa treba zdolať nepatrný vrštek, lebo breh je vysoký, rieka hlboká. Sme na druhom brehu.

Ochvíľu sa začne brieždiť. A to je signál, že pontonový most treba ro-